

KARTTOJEN TEKIJÄNOIKEUSSUOJASTA

(Über Urheberrechtsschutz der Landkarten)

1. Kartta suojan kohteena nykyisessä säännösympäristössä

Kartta kuvaa maanpinnan muotoa. Erään määritelmän mukaan kartta on symbolinen esitys maantieteellisestä todellisuudesta. Maantieteellisellä tiedolla, jota kartta välittää, on tärkeä sosiaalinen, taloudellinen, tieteellinen, ympäristöllinen jne. merkitys.¹ Vaikka kartta tuotteena on sidottu maantieteelliseen todellisuuteen, niin karttaan voidaan sisällyttää myös muita irrallisempia asioita kuvaavia symboleja kuten esimerkiksi väestömääriä, kaupunkirakenteita tai muita vastaavia seikkoja koskevia.

Voimassaolevassa tekijänoikeuslaissamme (lyh. TekijäL) kartta on mainittu yhdeksi suojan kohteeksi. Lähemmin se on kategorisoitu *kirjalliseksi* teokseksi (TekijäL 1 §:n 2 momentti).²

Samassa lainkohdassa kartta teoksena on rinnastettu muuhun selittävään piirustukseen tai graafisesti tai plastillisesti muotoiltuun teokseen sekä myös tietokoneohjelmaan. Lakia laadittaessa oltiin sitä mieltä, että ”*Minkäänlaisia vaatimuksia ei ole asetettu teoksen tarkoituksen suhteen. Kirjallinen samoin kuin taiteellinenkin teos voisi sen vuoksi pääasiallisesti ja vieläpä kokonaan palvella puhtaasti käytännöllistä tarvetta joutumatta sen johdosta lain suojan ulkopuolelle.*”³

Sen takia, että karttaa pidetään TekijäL 1 §:n 2 momentissa kirjallisena teoksena, voitaisiinkin kysyä, voiko kartta olla milloinkaan *taiteellinen* teos kuuluen lähinnä kuvataiteeseen. Selittävässä tai totuutta kuvailevissa teoksissa ei ole kyse klasisisista kielellisistä teoksista (kuten perinteinen romaani tai runo). Meillä pohdittiin lain säätämisvaiheissa erikseen *tieteellisten* teosten tekijänoike-

¹ Kansainvälisen kartografisen seura, ICAn (International Cartographic Association) liittää määritelmään vielä tekijöidensä luovuuden: tämän mukaan kartta on symbolinen esitys maantieteellisestä todellisuudesta edustaan tekijöidensä valitsemia luonteenomaisia piirteitä ollen heidän luovan työnsä tulosta A map is a symbolised representation of geographical reality, representing selected features or characteristics, resulting from the creative effort of its author's. <http://icaci.org/?s=definition+of+map>.

² Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyn Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa kartta mainitaan esimerkinomaisessa suojattavien kirjallisten ja taiteellisten teosten joukossa seuraavasti: ”maantieteelliset, topografiset, rakennustaiteelliset tai tieteelliset kuvitukset, kartat, asemapiirokset, luonokset ja kolmiulotteiset teokset.” Nykyistä lakiamme edeltäneessä vuoden 1927 tekijänoikeuslaissamme kartat lueteltiin henkiseksi tuotteiksi yhdessä asemakaavapiirustuksien sekä tieteellistä tai teknillistä laatua olevien piirto- ja vapaakuvaisten esitysten kanssa (2 §:n 1 momentin 9-kohta.).

³ KM 1953:5 s. 44.

keudellista asemaa. Niiden katsottiin yleensä olevan kirjallisessa muodossa ja siten kirjallisia teoksia, jotka sanonnallisesti käsittävät paitsi kaunokirjallisia ja runoteoksia myös kaikenlaista ammattikirjallisuutta. Selkeästi todettiin niin ikään, että ”*Mahdotonta ei ole myöskään, että tieteellistä teosta, jolla on taiteellinen muoto, suojattaisiin taideteoksena.*”⁴

Havainnollistavan selityksen, kuten esimerkiksi teknisten piirustusten ja karttojen sijoittamiseen laissa po. momentin alaisuuteen selittäviksi piirustuksiksi ja vastaaviksi teostyypeiksi onkin oikeustekninen. Tällaiset tuotteet antavat tietyn merkitysisällön kuvaukselle, jonka suojaamista jäljentämisestä vastaan on pidetty perusteltuna.⁵ Tällaisia voisivat myös olla esimerkiksi anatomiset piirustukset, sikäli kuin täyttäisivät yleiset teoskriteerit.

Jaottelulla kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin on tärkeä merkitys kuten esimerkiksi suojaelementtien kannalta (se, mihin suoja konkreettisesti kohdistuu) sekä tekijänoikeudellisten rajoitussäännösten soveltamisen kannalta (TekijäL 2 luku). Kirjallisten teosten kohdalla teostason sanotaan olevan erityisen matalalla.⁶ Pitkälti sama koskee muitakin perinteisiä taidelajeja kuten kuvataidetta. Sen sijaan tekijänoikeussääntelyn eräiden uudempien ilmiöiden kohdalla, kuten taideteollisuuden tuotteiden kohdalla, teostasovaatimus on osoittautunut ankaramaksi.

Lain kirjaimen mukainen pääjaottelu kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin ei ole täysin johdonmukai-

nen. Kuten edellä todettiin kartan tekemiseen voi liittyä myös taiteellisuutta kuten graafiseen luomiseen yleensä. Tällainen voisi olla esimerkiksi melko lailla fantasiaan perustuva matkailukartta tai vaikkapa karttapohjainen lautapeli. Tällaisen tuotteen kytkös maantieteelliseen todellisuuteen (’selittävä’ luonne) olisi hyvin ohut tai sitä ei olisi lainkaan.⁷

Sovellettavat suojasäännökset määräytyvät viime kädessä konkreettisen tuotteen perusteella yksittäisessä tapauksessa: jos kyseessä on esimerkiksi hyvin vapaasti piirretty ja maalattu kartta vaikkapa Gotlannin saaresta nähtävyyksineen ja matkailukohteineen sekä liioiteltuine mittasuhteineen, kyseessä voisi olla samanaikaisesti taiteellinen teos.⁸ Sanat ”taide” ja ”taiteellinen” voidaan ymmärtää tässä hyvin vapaasti. Riittää, että tekijällä on ollut taiteellinen ambitio ja tarkoitus aikaansaada taiteellinen vaikutelma.⁹ Kirjoitetun lakimme lähtökohtana on kuitenkin edellä todetun mukaisesti se käsitys, jonka mukaan kun kyseessä on voittopuolisesti teknisiin ja fyysisiin tosiasioihin pohjautuva kartta (”*tuollaista tuotetta pidettävä kirjallisena teoksena, jos se on selittävää laatua*”¹⁰), tällainen tuote on ensisijaisesti kirjallinen teos ja sellaisena muihin selittäviin piirustuksiin rinnastettava (TekijäL 1 §:n 2 momentti). Lakitekstiin pitäytyen ja hyvin muodollisesti on asiaa tulkinnut mm. tekijänoikeusneuvosto, kun se on esimerkiksi lausunnossaan TN 1990:8 suorittanut karttaa koskevaa teosharkintaa. Lausunnossa katsottiin

⁴ KM 1953:5 s. 44.

⁵ Levin, Marianne, *Lärobok i immaterialrätt*. 2011. s. 76.

⁶ Haarmann, Pirkko-Liisa, *Tekijänoikeus ja lähioikeudet*. Helsinki 2005. s. 69.

⁷ Esim. Marianne Levin toteaa teoksessaan *Lärobok i immaterialrätt*. (Tionde upplagan). S. 181: ”Inget utesluter dock att sådana ibland kan vara att betrakta som konstverk, jfr NJA 1990 s. 499 (Gotlandskarta).”

⁸ Ruotsin HD katsoi, että piirtäjä oli loukannut piirrettyyn karttaan liittyviä tekijänoikeuksia piirtäessään kartan päälle yhdeksän Gotlanti-aiheista piirustusta. HD perusteli kantaansa sillä, että jälkimmäiset piirustukset eivät edustaneet itsenäistä taiteellista muotoilua saman aiheen pohjalta aikaisempaan värikarttapiirustukseen verrattuna. NIR 1990 s. 671–677. Ratkaisu perusteluineen on saanut kritiikkiä osakseen niukan ohjailuarvon takia. Kts. esim. Karnell, Gunnar, *En upphovsrättslig domvilla*. NIR 1990 s. 590–599 sekä Rosén, Jan, *Verkshöjd och otillåten efterbildning i upphovsrätten*. Juridisk Tidskrift 1990–91 s. 278–286. Kritiikki koski mm. sitä, että tuomiossa sekoitettiin toisiinsa taiteellisuus ja omaperäisyys, mitkä ovat tekijänoikeuslain näkökulmasta eri seikkoja.

⁹ SOU 1956:25 s. 65 sekä erityisesti HO:n perustelut tapauksen ”Gotlands karta” yhteydessä. NIR 1990 s. 675.

¹⁰ KM 1953:5 s. 46.

pizzaesitteeseen sisältyvän kartan saavan suoja tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin nojalla.¹¹

Kaikissa tapauksissa yhteistä teossuojalle – oli kyseessä sitten taiteellinen tai kirjallinen teos – on, että on sama vaatimus itsenäisyydestä ja omaperäisyydestä kartan muotoilussa. Ts. että joku on ”luonut” ”teoksen” (Tekijäl 1 §). Kartan ollessa Tekijäl 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu ”selittävä” – tämä näyttäisi edellyttävän komitean pohdintojen mukaan ”*tiettyä laatuvaatimusta vaikkakin rajoitetussa mielessä*” (KM 1953:5 s. 47). Eli vaikka kartalla ei tarvitsikaan olla tieteellistä arvoa, tulisi sen olla valmistettu jonkinlaisia tieteellisiä menetelmiä käyttäen, jolloin se kohoaisi aivan ”tavallisten karttojen” yläpuolelle.

Karttojen teossuojaa täydentävät laissamme ns. luettelosuoja ja tietokantasuoja Tekijäl 49 §:n mukaan. Siten kartan tekijänoikeudellinen suoja kokonaisuutena näyttää varsin kattavalta, jos kohta hieman komplisoidulta. Onkin huomattava, että näiden toisiaan täydentävien suojamuotojen edellytyksissä, suoja-ajoissa ja jonkin verran sisällöisäkin on eroavuuksia toisaalta teossuojan, toisaalta lähioikeuksien mukaan (Tekijäl 1 § verr. Tekijäl 49 §:ään.). Kartta luettelona edellyttää, että on yhdistelty suuri määrä tietoja samalle alustalle. Kartta tietokantana taas vaatii huomattavaa panostusta sisällön keräämisessä, varmistamisessa tai esittämisessä. Suoja-aika on joko 15 vuotta siitä vuodesta, jolloin työ valmistui tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson kulumista, siitä vuodesta, jolloin työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin. Teossuoja taas kestää 70 vuotta viimeiseksi kuolleen tekijän kuolinvuoden päättymisestä.

Käytännössä kartta voi helposti täyttää luettelon tunnusmerkit, ja tämä suoja on käyttökelpoinen

muille kuin teoksina suojattaville karttatuotteille. Sen sijaan tietokantasuoja soveltuisi varsinkin niihin karttakokonaisuuksiin, elektronisiin tai muihin, joiden aikaansaamisessa on käytetty runsaasti huomattavia taloudellisia resursseja. Sekä luettelo- että tietokantasuojan tapauksissa yksinoikeuden sisältö tarkoittaa oikeutta määrätä työstä kokonaisuudessaan tai sen merkittävästä osasta: ”yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin” (Tekijäl 49 §:n 2 momentti). Eli aivan vähäisen osan kopiointi ei perusta loukkausta.

Käytännössä tietokantasuoja tarkoittaa karttojen kohdalla suojan liittämistä lopputulokseen ja sellaisessa kokonaisuudessa käytettyjen elementtien investointeihin. Tällä ei kuitenkaan tarkoitettaisi niitä voimavaroja, joita käytetään tietokannan sisällön muodostavien aineistojen luomiseen.¹² Tietojen kerääminen sinänsä ei vielä merkitse tietokantasuojasuojaa, vaikka taustatyössä olisi paljon investointeja, esimerkiksi satelliittimittauksia jne., toisin kuin tietojen kokoaminen yhteen lopputulokseen. Samalla on muistettava, että kartan yksittäinen informaatio ei saa suoja. Kirjallisuudessa *Bruun* on todennut ”Hillakartta voi siis olla suojattu, niin ikään esimerkiksi meriveden syvyyttä kartoittava kartta. Sen sijaan pelkästään valokuvassa nähtävät tiedot, esim. järvet sellaisinaan tuskin saavat suoja.”¹³

Sikäli kuin kartta koostuu pelkästään ilmakuvista (ns. ortokuvat), niin karttatuote voi saada suoja pelkästään myös ns. tavallisten valokuvien (= muiden kuin teosvalokuvien) suoja koskevien säännösten mukaan (Tekijäl 49 a §). Ortokuvahan on teknisesti valokuva. Tällaisista kuvista (varas-

¹¹ Kts. myös *Marja Pohjosen* selostama tapaus Kouvolan HO10.7.1991 S 90/305: Erästä projektia varten oli luotu liiketunnus, joka oli muodoltaan kahdeksankulmio ja jossa tekstiosan lisäksi korostui ko. kaupungille tyypillinen ympyräasemakaava keskustassa sijaitsevina raatihuoneineen ja toreineen. Tunnuskuvion alaosassa näkyi lisäksi aaltoviivoilla kuvattu meri. Tunnusta pidettiin Tekijäl 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuna omaperäisenä teoksena. *Marja Pohjonen*, Tekijänoikeuslain teoskäsite oikeuskäytännön valossa. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.), Oikeuskäytäntö oikeuslähteenä. Turku 1991. S.

¹² Arg. EU:n oikeuskäytäntö veikkauskuponkeja koskeneissa ratkaisuisissa. Kts. lähemmin *Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka*. Tekijänoikeus. Helsinki 2006. S. 418–419, *Haarmann, Pirkko-Liisa*, Immateriaalioikeus. Helsinki 2006. S. 102.

¹³ *Bruun, Niklas*, Maankäyttö 2000/2 s. 41.

tona) voinee muodostua myös suojattava tietokanta oikeuksien kuuluessa sille organisaatiolle, joka on aineiston po. tietokokoelmaan kerännyt. Esimerkiksi kunta voi ortokuvien lisäksi kerätä tietokantaan tietoja paikannimistä, teistä, poluista jne., joita tietoja jokin toinen taho myöhemmin sisällyttää suuressa määrin karttaansa.¹⁴ Sikäli taas, jos ortokuvista on koostettu ja jälkityöstetty erillinen uusi karttatuote, niin tämä voi hyvin saada suojaa TekijäL 1 §:n 2 momentin mukaan ao. omaperäisyysedellytyksin (vrt. myös TekijäL 4 §:n 2 momentti). Suoja kuuluu muuntelijalle. Tällöin 'tavallisten' valokuvien suoja (TekijäL 49 a §) menettää tietyllä tavalla merkityksensä, kun ja jos ortokuvien pohjalta tehty uustuote täyttää omaperäisyyden kriteerit ja siten yltyessä teossuojaan. Edellä todetun mukaisesti tuotteen antama kokonaisvaikutelma (lopputuotteena) on kuitenkin ratkaiseva. Jos ortokuvia käytetään sellaisenaan kartan pohjana, niin TekijäL 49 a §:n 1-kohdasta näyttää seuraavan, että kuvienkin oikeudenhaltijan lupa tarvitaan kartan tekemiseen ja julkisuudessa tapahtuvaan hyödyntämiseen.

Tietokantasuojan kytkeytyminen karttatuotantoon lienee käytännössä merkityksellinen sitä kautta, että pohja-aineistot koostena saattavat muodostaa erillisiäkin tietokantoja, jolloin niiden imuroiminen lopulliseen tuotteeseen, olisi tekijänoikeudellisesti merkityksellistä kappaleen valmistamisesta, jos toiminta on luonteeltaan kohdistunut tietokannan koko sisältöön tai sen määrällisesti tai laadullisesti arvioiden olennaiseen osaan (TekijäL 49 §:n 2-kohta).

Nämä ovat vain eräitä sellaisia esimerkkejä eri suojamuotojen suhteesta toisiinsa, jotka voivat aiheuttaa tulkintaongelmia.¹⁵ Näitä helpottaa jo edellä todettu seikka, että pelkkiä yksittäisiä maantieteellisiä tietoja ("alastomia dataja"), mittakavvoja, matemaattisia mittaustuloksia, koordinaattitoja tmv. sellaisinaan ei suojata minkään tekijänoikeudellisen suojamuodon mukaan.¹⁶ Eri asia on, jos jokin viranomaisen alempana selostettavan erillisen paikkatietolainsäädännön tultua voimaan on ilmoittanut tietyt aineistot "avoimeksi paikkatiedoksi" kuten esimerkiksi maanmittauslaitos on tehnyt.¹⁷ Kartta voi olla myös ns. viranomaistuote eli viranomaisen aikaansaama. Tällöin ongelmaksi voi tulla myös se, voidaanko po. aineistoon soveltaa *vapaita teoksia* koskevaa säännöstä TekijäL 9 §:ssä. Sen mukaan mm. viranomaispäätöksiin ei ole tekijänoikeutta. Sen sijaan itsenäiset teokset, jotka sisältyvät po. asiakirjoihin, on kuitenkin tekijänoikeus.¹⁸

2. Suojan sisältö ja sen merkitys

Asiallisesti karttojenkin kohdalla jäljentämisoikeus eli kappaleen valmistamisen oikeus on keskeinen (TekijäL 2 §). Lisäksihän suoja käsittää kaikenlaisen muunkinlaisen julkisuuteen suuntautuvan hyödyntämisen: kartan julkistaminen ja julkaiseminen sekä muu julkinen käyttö, kuten online-käyttö tai muunlainen digitaalisella tallennealustalla tapahtuva käyttö kuuluvat tähän. Siten esimerkiksi ns. navigaattoreihin tallentaminen ja erilaisiin tietolevyihin tapahtuva kartta-aineiston välittäminen

¹⁴ Viranomaisten aikaansaama aineisto voi joskus olla kokonaan tekijänoikeudesta vapaata. Kts. TekijäL 9 §:stä ja sen suhteesta ns. hallinnolliseen julkisuuteen lähemmin esim. Haarmann em. t. s. 92–96 ja siinä mainitut lähteet.

¹⁵ Kts. tietokantasuojan merkityksestä ja intressiristiriidasta toisaalta karttatietoja tuottavien paikallisviranomaisten, toisaalta kaupallisten kustantajien välillä Saksan oikeuden mukaan. *Hertin, Paul W.*, Datenbankschutz für topografische Landkarten? GRUR 2004, Heft 8. S. 646–652.

¹⁶ Suojaa vaille jääviä voisivat olla mm. rasterimuotoiset kartta-aineistot, joista esim. Karttakeskuksen sivuilla (www.karttakeskus.fi) todetaan seuraavaa: "Rasterimuotoiset kartta-aineistomme ovat sijaintitarkkoja kuvatiedostoja, joita käytetään pääsääntöisesti paikkatieto-ohjelmissa sekä internet-palveluissa analyysien ja muiden toimintojen taustalla."

¹⁷ www.paikkatietoikkuna.fi ja sieltä kohta avoin paikkatieto.

¹⁸ Kts. säännöksen tulkinnasta esim. *Haarmann*, Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki 2005. S. 92–96, *Kivimäki, T.M.*, Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait. Porvoo 1966. S. 67–70 sekä valmistelutöistä erityisesti HE 28/2004 pykälän (TekijäL 9 §) perustelut.

tietoverkkojen kautta edellyttävät asianmukaisia lupia.¹⁹ Tekijänoikeuden taloudellisella puolella on tärkeä merkitys karttojen tuotannolle, levitykselle ja muulle käytölle. Sen sijaan tekijänoikeuden aatteellisella puolella (yksittäisen tekijän nimen maininta, respektioikeus) ei liene karttatuotannossa samanlaista asemaa kuin esimerkiksi perinteisessä kuvataiteessa. Karttojen julkaisukäytännössä ei juuri yksittäisten kartantekijöiden nimiä näy. Toisaalta kuitenkin ns. copyright-merkinnällä, joka siis ei ole lain vaatima, voidaan käytännössä katsoa olevan jonkinlaista ennakolta estävää merkitystä ajatellen ilman lupaa tapahtuvaa toimintaa. Elektronisten karttapalvelujen tarjoajat saattavatkin sopimusehdoissaan edellyttää copyright-merkintää.²⁰

Karttojen tekijänoikeudellinen suoja tarjoaa tukevan pohjan karttojen tuotannolle, levitykselle, välittämislle ja muulle vastaavalle käytölle.

Tekijänoikeuden ulkopuolelta voidaan lyhyesti mainita myös muita oikeudellisia suojamekanismeja, jotka toimivat karttojen tuotannon ja levittämisen pohjana: esimerkiksi laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (lyh. SopMenL) voi antaa niin ikään rajoitetusti suojaa tietynlaista tuotejäljittelyä vastaan edellyttäen, että jäljentäjä ei ole toiminut hyvän liiketavan mukaisesti (kts. erit. po. lain 1 §), eli etenkin jos karttaa julkaistaessa johdutaan harhaan kaupallisen alkuperän suhteen. Tämän lain sisältöä ei kuitenkaan tässä käsitellä. Karttaa tuotteena voivat suojata myös mallioikeus-

laki ja tunnusmerkkilait, erityisesti tavaramerkkilaki edellyttäen että karttojen valmistaja tai tuottaja on ryhtynyt toimenpiteisiin näiden suojien voimaansaattamiseksi kuten rekisteröintiin tai tiettyyn vakiinnuttamiseen. Nämäkin myös karttamarkkinoiden kannalta tärkeät suojalait ohitetaan tässä tarkastelussa.

On kuitenkin myös eräitä muita kokonaan immateriaalioikeussuojan ulkopuolisia koskevia normistoja, joilla voidaan nähdä olevan merkitystä karttasuojaa pohdittaessa ja jotka ansaitsevat tässä muutaman kommentin. Tällainen on esimerkiksi laki paikkatietoinfraskruktuurista (421/2009) (lyh. PaikkatietoL). Se koskee viranomaisten hallussa olevien paikkatietojen saatavuutta ja käyttöä.

Paikkatiedolla tarkoitetaan tässä laissa lähinnä tiettyyn maantieteelliseen paikkaan maassamme liittyviä tietoja. Ne voivat olla sähköisessä muodossa olevia karttaelementtejä.²¹ Voidaan helposti havaita alla lähemmin esitetyistä syistä, että näiden normien ilmaantuminen ja voimaansaattaminen on entisestään mutkistanut karttatuotannon ja -käytön normiasetelmaa.

Paikkatietoa koskevien uudehkojen direktiivipohjaisten normien tarkoituksena on ollut tietynlaisten aineistojen avaaminen julkiseen käyttöön.²² Lain pääajatuksia on ollut saattaa tässä normistossa lähemmin määritelty julkinen paikkatietoaineisto asteittain vapautuvaksi eli laajaan käyttöön. Tällä tarkoitetaan kuitenkin ensisijaisesti *pääsyä*

¹⁹ Huomaa mm. levittämisen- ja näyttämisoikeuden raukeamisen periaatteet TekijäL 19 ja 20 §:ssä. Aineiston katselu ja selaaminen on kuluttajalle laillisesti julkisuuteen annetusta aineistosta sekä laillisesti lisensioidusta kartta-aineistosta tietenkin mahdollista.

²⁰ Näin on esimerkiksi Liikenneviraston merikartoitusaineiston käyttölupeaehdoissa, joissa on mm. seuraavanlainen määräys: ”Julkaisussa tulee olla merkintä Liikenneviraston tekijänoikeudesta ja tästä luvasta seuraavasti © Liikenneviraston lupa no /1024/201.”

²¹ Paikkatietoinfrastruktuurista annetun lain (PaikkatietoL) mukaan avainkäsitteitä ovat paikkatieto ja tietokohde, joilla tarkoitetaan lain 2 § :n mukaan seuraavaa:

”1) *paikkatiedolla* sellaista sähköisessä muodossa olevaa Suomen aluetta koskevaa tietoa, joka sisältää tietokohteiden ominaisuutena kohteen sijainnin välittömänä tai välillisenä viittauksena tiettyyn paikkaan tai maantieteelliseen alueeseen; ja 2) *tietokohteella* abstraktia kuvausta todellisesta asiasta tai ilmiöstä;” HE 18/2009 vp. mukaan paikkatiedolla tarkoitetaan luonnollisen tai rakennetun ympäristön kohteita tai erilaisia ilmiöitä koskevaa tallennettua tietoa, joka sisältää sijaintiviittauksen tiettyyn maantieteelliseen paikkaan, reittiin tai alueeseen. Kts. myös Bruun, Niklas, Paikkatietojen tekijänoikeudet. Maankäyttö 2/2000 s. 39–42. (Huom. artikkeli on kirjoitettu ennen PaikkatietoL:n voimaantuloa.)

²² Paikkatietodirektiivi eli INSPIRE-direktiivi on virallisesti nimeltään Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2007/2/EY Euroopan yhteisön paikkatietoinfrastruktuurin (INSPIRE) perustamisesta.

aineistoihin, ei oikeastaan niiden aktiivista levittämistä yleisölle.²³ Paikkatietolain mukainen yhteiskäyttöisten aineistojen avaaminen tarkoittaa erityisesti haku- ja etsintäpalveluiden turvaamista yhteisestä aineistosta.²⁴

Paikkatietolainsäädännöllä on ollut tarkoitus jättää tekijänoikeus kokonaan koskemattomaksi.²⁵ Lähtökohta vaikuttaa siten selvältä: tällä normistolla on tarkoitettu säätää vain tiedon julkisoikeudellisesta saatavuudesta (hallinnollisesta julkisuudesta), ei yksityisoikeudellisesta instituutiosta, tekijänoikeuden sisällöstä ja rajauksista.²⁶

Kuitenkin kun paikkatietonormistolla on säännelty ”kolikon toinen puoli” eli tietojen saatavuus, niin tällä on epäilemättä vaikutusta myös saman aineiston mahdolliseen tekijänoikeuteen yksittäistapauksissa. Po. normisto on yksi esimerkki siitä, miten tekijänoikeus elää ja mukautuu yhteiskunnallisessa eri suuntiin vievien intressien paineessa. Tällöin tekijänoikeudellisen tasapainon saavuttaminen yksittäistapauksessa on keskeistä, kun esimerkiksi yksityinen etu ja julkinen etu ovat vastakkain. Normikokonaisuudessa tekijänoikeus näyttäisi lähtökohtaisesti menevän edelle.²⁷

Normitasolta katsottuna tekijänoikeus ei näyttäisi TekijäL:n kirjaimen mukaan muodostavan estettä sen paremmin paikkatietolainsäädännön kuin yleisen hallinnollista koskevan julkisuuslainsäädännön mukaisille oikeuksien toteuttamiselle. Onhan tekijänoikeuden ja hallinnollisen julkisuuden välisestä suhteesta todettu TekijäL 25 d §:ssä todettu esim., että ”Tekijänoikeus ei rajoita laissa säädettyä oikeutta saada tieto yleisestä asiakirjasta.”

Julkinen paikkatietoaineisto on laissa (PaikkatietoL 3 §) määritelty lähemmin tarkoittamaan sellaista raakadata-aineistoa (”tietoryhmiä”), kuten koordinaatteja ja korkeusjärjestelmiä jne., joihin tekijänoikeudellinen suoja ei yleensä liity. Tähän on kuitenkin tehtävä se huomautus, että po. aineisto näyttää vaihtelevan ja että sen tekijänoikeudellinen arviointi riippuu viime kädessä siitä, miten ja missä muodossa tiedot on esitetty. Esimerkiksi ortoilmakuvat voidaan katsoa toisaalta avoimeksi aineistoksi, toisaalta niihin voi liittyä helposti tekijänoikeudellinen suojamuoto (esim. em. TekijäL 49 a §). On täysin mahdollista, että on jo ristiriitailanne paitsi abstraktilla normitasolla ja että sellainen esiintyy konkreettisessa yksittäisessä tapauksessa toisinnettaessa tietokokonaisuuksia. Liittyvän PaikkatietoL:n mukainen aineistojen vähittäinen vapauttaminen asiallisesti aineistojen ”saatavuuteen ja käyttöön” (PaikkatietoL 1 §). Paikkatietoa hallinnoivan viranomaisen on huolehdittava siitä, että yhteiskäyttöinen paikkatietoaineisto on saatavilla tietoverkossa aineiston *katselua ja siirtämistä* varten (PaikkatietoL 7 §). Tämä velvollisuus voi joutua ristiriitaan tekijän taloudellisten oikeuksien kanssa (TekijäL 2 §), jotka selkeästi käsittävät muun muassa tietynlaisen ns. online-käytön. Paikkatietonormiston mukaan esimerkiksi maanmittauslaitoksen on huolehdittava paikkatietoaineistojen *hakupalvelujen* järjestämisestä laissa ja asetuksessa säädetyn tavoin (PaikkatietoL 8 §).

Pohtimatta edellä kosketeltua ongelmatiikkaa tässä pidemmälle voidaan yhteenvedona todeta, että looginen ristiriita on mahdollinen sekä abstraktilla

²³ Julkisuuslainsäädännön ja tekijänoikeuslainsäädännön välinen suhde voidaan selittää niin, kuten Ylöstalo on todennut painovapauden ja tekijänoikeuden välisestä suhteesta: ”Painovapautta koskevat säännökset järjestävät julkaisemisoikeuden julkisoikeudellisen puolen. Julkaisemisen yksityisoikeudellinen puoli on taas vanhastaan ollut tekijänoikeuslainsäädännössä säännelty.” *Ylöstalo, Matti*, Kartta ja painovapauslaki. Defensor Legis 1974 s. 166–.

²⁴ Paikkatietolain 8 §:n mukaan mm. ”Maanmittauslaitos vastaa siitä, että otetaan käyttöön paikkatietoaineistojen ja näitä aineistoja koskevien palvelujen etsimisen ja niitä koskevien metatietojen tarkastelun mahdollistava verkkopalvelu (hakupalvelu).”

²⁵ Em. INSPIRE-direktiivin johdantolauseen no 9 mukaan ”Tämä direktiivi ei saisi vaikuttaa viranomaisten teollis- ja tekijänoikeuksien olemassaoloon eikä omistukseen.” Samaan tapaan mutta eri tavalla muotoiltuna on säädetty tämän direktiivin kanssa osittain päällekkäisessä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2003/4/EY ympäristötiedon saatavuudesta. Tämän direktiivin 4 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että pyyntö saada ympäristötietoa voidaan evätä, jos tiedon ilmaiseminen vaikuttaisi haitallisesti teollis- tai tekijänoikeuksiin. Kts. myös PaikkatietoL 15 § ja sen perustelut HE 18/2009 vp. sekä kohta 2.1.2. samassa yhteydessä.

²⁶ Kts. esim. *Mäenpää, Olli*, Julkisuusperiaate. Helsinki 2000. S. 92–94 jakso Mitä asiakirjan julkisuus merkitsee?

²⁷ Kts. edellä av. 25.

normitasolla että mahdollisessa konkreettisessa tapauksessa. Konkreettisessa ristiriitatapauksessa on sitten lain soveltajan, esimerkiksi tuomioistuimen, asiana selvittää, kumpi intressi on voimakkaampana etusijalla: yksityisoikeudellinen tekijänoikeus määrätä tiettyjen aineistokokonaisuuksien yleisöön suuntautuvasta käytöstä vaiko julkisoikeudellinen paikkatietonormiston mukainen aineistojen avoimuus.²⁸

3. Itsenäisyys ja omaperäisyys kartan ulkoasun toteuttamisessa

Luovuudesta eli omaperäisyydestä teossuojan edellytyksenä (teoskynnyksestä eli teostasosta) on karttojen osalta oikeudellisissa käytännöissä (tuomioistuimet ja tekijänoikeusneuvosto) ratkaisuja sekä puolesta että vastaan. Tuomioistuinratkaisut ovat meillä jääneet harvoiksi.

Kartoille on edellä todetun mukaisesti mahdollistettu teossuoja kirjallisena teoksena, jolloin edellytetään itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä tuotteen muotoilussa. Kun kyseessä on fyysisen todellisuuden eli lähinnä maanpinnan avaruudellinen kuvaaminen, niin omaperäisen toteutuksen tulisi liittyä nimenomaan jo aiemmin käytössä olevan pohjadataan sovittamiseen tai muuntelemiseen uudeksi kartaksi. Joskus tätä lisätyötä voidaan pitää banaalina ja suoja voidaan siten evätä. Kuitenkin usein tähän lisätyöhön liittyy esimerkiksi kuvioiden ja värien käytön takia sekä muiden elementtien yhdistelemisen takia riittävästi itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, jolloin suoja tulee normaaliin tapaan voimaan. Kaikki riippuu pitkälle siitä, miten paljon vapaata mielikuvitusta ja muunlaista luomista on käytetty karttaa tehtäessä. Raja suoja saavan ja suojaamattoman teoskartan kohdalla on häilyvä. Syynä on paitsi karttatyön yleinen luonne ja sitoutuneisuus fyysiseen todellisuuteen sekä tiettyihin ammatillisiin eli kartografisiin sääntöihin. Otet-

taessa huomioon se, että pelkkien tosiasioiden kuten puhtaiden maastotietojen jäädessä suojan ulkopuolelle samoin kuin monesti esitysteknisten apuvälineiden kuten karttamerkkien ollessa melko tavanomaisia tai matemaattisteknisiä (esim. mittakaava), ellei näille ole annettu omaperäistä graafista asua, voidaan kysyä, mikä oikein perustaa karttojen omaperäisyyden. Tähän onkin vastattu oikeuskirjallisuudessa nasevasti toteamalla kokonaisuuden voivan olla enemmän kuin osiensa summa.²⁹ Tämä huomioon ottaen vertailtaessa aikaisempaa ja myöhempiä kopioksi väitettyä karttaa toisiinsa, voidaan helpommin arvioida esimerkiksi sitä tekijänoikeudessa merkittävää ongelmaa, onko kyse aiemman kartan kappale vai ns. vapaa muunnelma eli aikaisemman pohjalta tehty uusi itsenäinen teos (TekijäL 4 §:n 2 momentti).

Luovuusarvioinnin ongelmia lisää sekin, että kartan aikaansaamiseen käytetään myös paljon tekniikkaa. Voidaan päätyä pohtimaan sitä, onko esimerkiksi satelliitin ottamiin kuviin perustuva kartta ihmisen luovan panostuksen aikaansaannosta ja sitä, mitä tietokoneavusteinen kartan valmistaminen ylipäänsä merkitsee lain vaatiman luovuuden näkökulmasta. Tällöin tekijä lienee lähinnä se, joka käyttää tietokonetta ja ohjelmistoa hyväkseen uutta tehdessään.³⁰

Teossuojalta edellytettävää luovuutta on karttojen kohdalla arvioitava periaatteessa samoista lähtökohdista kuin muutenkin.

Vaikka kartan tekemistä ohjaa erityisesti sidonnaisuus maapohjaan, niin tämä ei kuitenkaan poista luovuuden mahdollisuutta. Karttatyön yleisestä luonteesta ja lopputuloksesta kirjallisena teoksena johtuen teoskynnys lienee kuitenkin varsin matalalla. Onhan esimerkiksi tapauksessa KKO 1978 II 84 (*Viator-paikannuskartta*) katsottu, että tietyllä tavalla juoksevasti numeroidulla ympyrän kehällä ja etsintään tarvittun viisarin avulla ja paikannimisellä varustettu kartta todettu kirjalliseksi teoksek-

²⁸ Kts. normiristiriitojen tunnistamisesta ja etusijaperiaatteista esim. *Laakso, Seppo*, Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampere 2012. s. 363–368.

²⁹ *Aro (Haarmann), Pirkko-Liisa*, Tekijänoikeudesta karttaan. Juhlajulkaisu Matti Ylöstalo. Helsinki 1987. S. 39,

³⁰ Kts. esim. KM 1987:8 Tietotekniikka ja tekijänoikeus. Tekijänoikeuskomitean IV osamietintö. s. 64–. Jakso Teosten luominen tietokoneen avulla.

si. Tosin samassa tapauksessa jäljittelevä kartta katsottiin enemmistön toimesta uudeksi ja itsenäiseksi teokseksi, joten loukkausta ei todettu. Ao. tapauksen otsikko kuuluu näin:

KKO:1978-II-48

Tekijänoikeus

Tekijänoikeuden kohde

A ja B olivat kumpikin julkaisseet Suomen paikannuskartan. Kartat oli varustettu luettelolla paikannimisistä, juoksevasti numeroidulla ympyrän kehällä ja liikuteltavalla, karttaan kiinnitetyllä osoittimella, joita käyttäen paikannimet voitiin löytää kartalta. A:n kartta, jonka julkaiseminen oli aloitettu huomattavasti B:n karttaa aikaisemmin, katsottiin tosin Tekijäl 5 §:n suojaamaksi kirjalliseksi teokseksi mutta B:n uudempaa karttaa oli pidettävä siihen verrattuna itsenäisenä. Kun B:n ei ollut näytetty jättäneen täyttämättä sitä, mikä oli tarpeen sekaantumisvaaran poistamiseksi karttojen valmistajien suhteen, eikä muutenkaan kilpailutarkoituksessa ryhtyneen tekoon, joka oli hyvän tavan vastainen, sekä tekijänoikeuden loukkaamisen että VilpKilpL:n säännösten rikkomisen nojalla ajatut kanteet hylättiin. Ään.

Tässä tapauksessa kumpaakin karttaa pidettiin suhteessa toisiinsa nähden erilaisina, koska myöhemmän (B:n kartan) katsottiin olleen itsenäinen aikaisempaan verrattuna. Aikaisemman kartan katsottiin olevan itsenäisesti ja omaperäisesti paikannimisistä, karttamerkeistä ym. tietyistä perusaineistoista muotoiltu tuote eli teos. Tämän perusteella kartan suoja voi vaikuttaa kapealta, eli että kartantekijä saisi suojaa tuotteelleen vain orjallista kopiointia vastaan.³¹ Näin ei kuitenkaan aina ole, vaan tekijänoikeuden loukkaus tapahtuu kokonaisarvostelun pohjalta samuuselämystä käyttäen (vrt. esim. em. Gotlannin matkailukarttaa koskenut ruotsalainen ratkaisu).

Tekijänoikeusneuvosto ei päätenyt omaperäisyyttä puoltavalle kannalle ns. hillakarttoja niitä koskeneessa lausuntotapauksessaan TN 2000:5 (Hilla-kartat). Neuvosto katsoi, että perusteluissaan mm. että

”Tekijänoikeusneuvoston mukaan kumpikaan lausuntopyynnössä tarkoitettu hillakartoista, Oulun ympäristön hillakartta tai Utajärven pohjoisosien hillakartta, eivät kokonaisuutena arvioiden muodosta sellaisia uusia teostason ylittäviä teoksia, että niitä tulisi suojata tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina teoksina. Karttoissa on vain systemaattisesti ilmaistu alueita, joissa hilla todennäköisesti esiintyy. Kyseessä on mekaaninen tiedon ilmaisu, jota ei voida pitää omaperäisenä.”

Tässä tapauksessa oli karttatuotannolle ominaiseen tapaan käytetty pohjana aiempia karttoja ja tehty niihin lisäyksiä uusien tarpeiden tai kohde-ryhmien tyydyttämiseksi. Pohjana olivat ns. GT-kartat. Sen sijaan lausunnossa päädyttiin Tekijäl 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan soveltamiseen, koska kummassakin hilla-kartassa oli yhdistetty sellainen suuri määrä tietoa.

Eräässä aiemmassa tekijänoikeusneuvoston lausuntotapauksessa (TN 1998:11) arvioitiin reittiipiirrosta. Lausuntopyynnössä sillä tarkoitettiin karttaphojalla oleva viivaa, joka osoitti suunnistajan maastossa kulkeman reitin. Tämä kulki ns. suunnistusrastien kautta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi, *”että viivan muodossa ilmenevä reittiipiirros on ilmiänsuultaan niin yksinkertainen ja tavanomainen, ettei sitä voida pitää tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuna teossuojaa saavana selittävänä piirustuksena. Lausuntopyynnössä tarkoitettu reittiipiirros ei siten saa tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei se tässä lausunnossa ole ottanut kantaa lausuntopyynnön liitteenä olevan karttamateriaalin teostasoon.”*

Vuonna 1999 neuvostossa oli esillä pohdittavana kaksikin tapausta karttojen suojasta. Toinen koski opaskarttoja Jyväskylän kaupungissa. Lausuntopyynnön hakijana olikin Jyväskylän kaupunki (TN 1999:5). Näissä tapauksissa kartografinen työ sai teossuojaa.

Tekijänoikeusneuvoston mukaan kyseessä olleet kartat ilmensivät osaksi opaskartoilla alueiden

³¹ Tapauksessa KKO 1978 II 48 tosin oudhokosti alkuperäinen kartta luokiteltiin tekijänoikeudellisesti ns. kokoomateokseksi Tekijäl 5 §:n mukaan, mitä on oikeuskirjallisuudessa pidetty kirjoitusvirheenä. ”Lainkohdassa oli ilmeinen kirjoitusvirhe. Tarkoitettaneen 4 §:ää.” *Haarmann, Pirkko-Liisa*, Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki 2005. S. 74. Näin lieneekin.

kuvaamisessa vakiintuneita piirteitä. Tällaisiksi piirteiksi katsottiin esimerkiksi maa-alueiden jakaminen tiettyihin maankäyttöelementteihin sekä eri maankäyttöelementtien ja vesistöjen osoittamisessa käytetyt värit. Myös osoitetietojen merkitsemisessä ilmeni osaksi vakiintuneita piirteitä. Neuvosto perusteli kantansa näin: *”Tällainen vakiintunut piirre on esimerkiksi kortteleiden kulmarakennusten osoitenumeroiden merkitseminen. Toisaalta edellä viitatus kartat ilmentävät kartan tekijän valintoja esimerkiksi siinä, miten kartalla esitettävä alue jaotellaan esitettäväksi eri karttasivuille ja miten karttasivujen alue käytetään hyväksi kartan esittämisessä. Lisäksi kartat ilmentävät kartan tekijän valintoja esimerkiksi siinä, miten yksityiskohteisesti kartalla kuvattava alue esitetään. Tehdyt valinnat näkyvät esimerkiksi maankäyttölajeja ja vesistöjä osoittavien viivojen tarkkuutena sekä siinä, mitä saaria tai vesistön osia kartalla visuaalisesti tai sanallisessa muodossa esitetään. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan kartat kokonaisuutena osoittavat omaperäisyyttä. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että nämä kartat kokonaisuutena saavat suojaa teoksina tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla.”*

Neuvosto erotti tuotteista myös ei-omaperäiset elementit, kun se katsoi että edellä viitattuihin kartoihin sisältyi *”osuuksia, jotka muusta teosyhteydestään irrallaan tarkasteltuina eivät kuitenkaan saa teossuojaa. Tällaisena kartan osana voidaan pitää esimerkiksi puhelinluettelokarttaan sisältyvää osoitenumeroiden muodostamaa kokonaisuutta. Osoitenumerot merkitään kartalle niille kohdille, joissa ne todellisuudessa ovat olemassa. Kartan tekijä voi suorittaa valintoja siinä, mitä osoitenumeroita kartalle valitaan esitettäväksi, mutta käytännössä osoitenumeroiden valikoimisessa vaikuttavat esimerkiksi kartan mittakaavan asettamat rajoitukset ja karttojen valmistamisessa vakiintuneet esittämistavat.”*

Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan puhelinluettelokartalla olevaa osoitenumeroiden muodostamaa kokonaisuutta sellaisenaan voitiin pitää tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna työnä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Osoite-

numeroiden muodostama kokonaisuus saa luettelosuojaa siltä osin kuin siihen on suojan voimassaoloaikaa koskevien säännösten nojalla suoja vielä voimassa.

Lausuntotapauksessa TN 1999:6 pyydettiin lausuntoa luettelosuojasta ja paikkaan sidottujen tietokantojen suojaedellytyksistä sekä mahdollisesta tekijänoikeussuojasta (teossuojasta). Tuotteet sisälsivät tietoja mm. kiinteistöistä, rakennuksista, ja niiden osoitteista sekä liikenneväylistä ja maankäyttösuunnitelmista. Lausunnon taustalla oli se tosiasia, että kunnat tarjoavat tietokannoista tehtyjä palveluita. Myytäviä tuotteita ovat olleet esimerkiksi opaskartta, puhelinluettelokartta, maanomistuskartta, osoitekartta, tonttikartan jäljennös, rakennuslupakartta, kiinteistörekisterikartan ote, kanta-kartan ote ja ajantasa-asemakaavan ote.

Omaperäisyyskriteeristä neuvosto totesi seuraavan: *”Karttojen on muiden tuotteiden tavoin oltava omaperäisiä, jotta ne olisivat teoksia ja jotta niiden tekijälle syntyisi tekijänoikeus. Kartan omaperäisyys ilmenee siinä muodossa, jolla kartan tekijä on selittänyt tietyt todellisuudessa ilmenevät seikat. Kartan tekijänoikeussuoja ei ulotu todellisuudessa ilmeneviin seikkoihin sinänsä. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa Pirkko-Liisa Haarmann on katsonut, että teoskynnys on tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen teosten kohdalla muita teostyyppisiä alempana (Haarmann, Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan, Helsinki 1992, s. 62) Oikeuskäytännössä kartta-aineistoja ovat koskeneet ainakin korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1978 II 48 ja Helsingin hovioikeuden ratkaisu 11.1.1994 (R 92/1043). Korkeimman oikeuden tapauksessa A ja B olivat kumpikin julkaisseet Suomen paikannuskartan. A:n kartan katsottiin olevan teos. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan karttoja verrattaessa niiden havaittiin huolimatta niiden samanlaisesta käyttötarkoituksesta ja kuvauksen kohteesta poikkeavan toteutukseltaan niin olennaisesti toisistaan, että niitä oli kumpaa-kin toisiinsa verrattuna pidettävä itsenäisen luomistyön tuloksina. Hovioikeuden ratkaisun mukaan A:n laatima suunnistuskartan maastotyökonsepti oli itsenäinen ja omaperäinen ja siten tekijänoikeudellisesti suojattu teos.”*

Neuvoston mainitsemassa HO-ratkaisussa (Helsingin HO 11.1.1994 (R 92/1043) oli kyse maastotyökonseptista, jonka HO katsoi – toisin kuin alempi oikeusaste – itsenäiseksi ja omaperäiseksi suojatuksi teokseksi.

4. Teossuojakriteerien arviointia oikeuskirjallisuuden valossa

Oikeuskirjallisuudessa on käsitelty jossakin määrin selittävien piirustusten suojakynnystä, jonka katsotaan yleisesti ottaen olevan varsin matalalla.

Aikanaan aiemmassa laissa (vuoden 1928 tekijänoikeuslaissa) kartat miellettiin tieteellistä tai teknillistä laatua oleviksi kuvauksiksi. Niitä ei katsottu ihmisen tunteita liikuttaviksi aiotuiksi tuotteiksi vaan ei-taiteelliseksi.

Kivimäen mukaan ”puheena olevien kuvauksien tekijänoikeudellista luonnetta vastaan on huomautettu, että ne eivät sisällä mitään persoonallista panosta, koska ne vain esittävät kuvan olevaisesta. Paitsi sitä, ettei esim. topografinen kartta voi milloinkaan täydellisesti kuvata todellisuutta, voidaan muistutus torjua huomautuksella, että persoonallinen panos useasti ilmenee ilmaisuvälineen, värin tmv. valinnassa.”³²

Lisäksi *Kivimäki* tarkensi omaperäisyysvaatimusta karttojen kohdalla seuraavasti: ”Kuvaukselta, jotta sen osaksi tulisi tekijänoikeuden suoja, ei voida vaatia, että se on teknillisesti tai tieteellisesti arvokas; pääasia on, että se omaperäisellä tavalla ilmituo ajatuksia tekniikan tai tieteen alalta, s.o. että se välittää käytännöllisiä tai teoreettisia tietoja graafillisin tai plastillisin (vapaakuvisin) keinoin. Tällaisia kuvauksia ovat, paitsi TekijäL:ssä nimenomaisesti mainitut asemakaavapiirustukset ja kartat, esim. diagrammit, tilastolliset käyrät, ana-

tomiset tai zoologiset modellit, virkapukujen, aseiden, rajojen ym. kuvaukset, mutta ei pelkästään mekaanisin apuneuvoin aikaansaadut esitykset, esim. koneesta otetut valokuvat, anatomiset preparaattit jms, joista puuttuu itsenäisen luomistyön tunnusmerkit.”³³

Haarmann on karttaa kirjallisena teoksena käsitellessään todennut seuraavan:

”Teostasovaatimus koskee myös TekijäL 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuja karttoja, muita selittäviä piirustuksia, graafisesti tai plastillisesti muotoiltuja teoksia sekä tietokoneohjelmia, jotka luetaan kirjallisiksi teoksiksi. Asian laadusta johtuen teostekynnys on näiden kohdalla muita teostyyppijä alempana. Onhan selvää, että omaperäisyysedellytykselle on vähemmän sijaa esimerkiksi karttaa tehtäessä kuin runoa kirjoitettaessa. Periaate on lausuttu julki seuraavissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa: --KKO 1978 II 48 (Viator paikannuskartta) ja KKO 1988:4 (Rakennuspiirustukset).”³⁴

Harenko – Niiranen – Tarkela ovat katsoneet, että esimerkiksi pelkkä Suomen rajoja esittävä ääriiviakartta ei sellaisenaan ole suojattu eli ei riittävän itsenäinen ja omaperäinen.³⁵

Uudemmassa pohjoismaisessa kirjallisuudessa on norjalainen *Taubøll* puolestaan katsonut teostekynnysarvion olevan ns. avointa kokonaisarviointia. Tällöin apuna on käytetty sen selvittämistä, minkälaisia valinnanmahdollisuuksia tekijällä on tuotetta muotoillessaan ollut. Jos nämä mahdollisuudet ovat olleet rajoitettuja, ei tulosta ole voitu pitää kovin itsenäisenä ja omaperäisenä tuotoksena.³⁶ Lisäksi vaaditaan yksilöllisyyttä siinä mielessä, että kukaan muukaan, joka olisi työhön ryhtynyt, ei olisi tehnyt samanlaista aikaansaannosta.³⁷ Nämä käsitykset vastaavat pitkälle kotimaisia periaatteitamme.³⁸

³² *Kivimäki, T.M.*, Tekijänoikeus. Turku 1948. S. 91–92.

³³ Em. teos. S. 92.

³⁴ *Haarmann, Pirkko-Liisa*, Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki 2005. em. t. s. 73.

³⁵ *Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka*, Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja. Porvoo 2006. s. 641–642.

³⁶ Valintaan ja karttalementtien yhdistelyyn näyttää kiinnittävän huomiota myös mm. *Åke Lögdberg*, Zu den Voraussetzungen des Urheberrechtsschutzes nach schwedischem Recht, insbesondere zur Gestaltungshöhe. GRUR Int. 1977 s. 257–258.

³⁷ *Taubøll, Steinar*, Kan geografisk informasjon vernes av opphavsrett? NIR 2006 s. 336–346.

³⁸ Kts. esim. *Haarmann, Pirkko-Liisa*, Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki 2005. S. 63–65 ja siinä mainitut lähteet.

Kyse täytyy olla luonnollisesti niin ikään ihmisen aikaansaannoksesta: voidaan siis periaatteessa keskustella siitä, kuuluvatko maantieteelliset ominaispiirteet ja tiedot, suojattaviin aineistoihin. Voidaan katsoa, että nämä eivät ole ’luotuja’ tuotteita TekijäL:n mielessä.³⁹ Tällaisia suojan ulkopuolelle jääviä aineistoja voisivat olla esimerkiksi yksittäiset sijaintitiedot, jotka käytännössä ovat digitaalisessa muodossa olevia taulukoita ja jotka sisältävät esim. koordinaatistoja.⁴⁰

Yleensä kartoituksen objektit ovat luonnon prosessien tulosta, kuten esimerkiksi joet, rannat ja kasvillisuusrajat. Nämä ovat fyysisiä ilmiöitä yhdessä rakennusten ja teknisten laitosten kanssa, joita sitten karttaan otetaan mukaan ja esitetään siinä. Tekijän käytettävissä olleiden valinnanmahdollisuuksien arvioinnissa täytyy tarkastelu rajoittaa kulloinkin esillä olevaan konkreettiseen karttatuotteeseen. Visuaalinen esittäminen sisältää joukon vaikutuskeinoja, joista voidaan valita esimerkiksi seuraavia: väri, symbolit, linjanvedot, kirjainlajit ja elementtien asettelu kartalla. Yksilöllisyys voi näkyä juuri näissä, vaikka suoja ei annetaakaan faktisille tiedoille sinänsä. Taubøllinkin mukaan suoja on perusteltu erityisesti graafisen ilmaisun takia, vaikka pitkälle viety standardointi merkitsee sitä, että tämä mahdollisuus on rajoitettu.⁴¹ Sanotusta ilmenee, että kartantekijä on parhaimmillaan sekä tiedemies että taiteilija. Ainakin hänellä täytyy olla perusteelliset tiedot maanpinnasta sekä tietty kyky yleistää varsin osuvasti älyään käyttäen ja valita oikeasti havainnollistavat yksityiskohdat mukaan lopulliseen karttatuotteeseen.⁴² Tosin tähän samansuuntaiseen Aron (nyk. Haarmann) toteamukseen voidaan päättää katsaus kirjallisuuteen: ”Kar-

tan tekeminen on valintaa ja yhdistämistä, yksinkertaistamista ja yleistämistä. Annettujen datojen paljoudesta samaa aluetta kuvaavat kaksi kartografia tekevät erilaisia valintoja. Myös yksinkertaistaminen ja yleistäminen tapahtuvat eri tavoin. Näissä toiminnoissa yksilöllisellä luovuudella on tilaisuutensa. Tekijänoikeudellisen suojan kohteena on kartta juuri siinä omaperäisessä muodossa, johon tekijä on sen pukeutunut.”⁴³

5. Yhteenvetoa ja päätelmiä

Näihin edellä mainittuihin käsityksiin on helppo yhtyä. Siitä minkälaiseksi tekijänoikeussuoja karttamarkkinoilla loppujen lopuksi muodostuu, on vaikea saada tarkkaa käsitystä ilman käyttöoikeuksista ja vastaavista eri osapuolten välillä tehdyistä sopimusehdoista johtuvaa tietoa. Paikkatietolainsäädännön myötä on alkanut tiettyjen aineistojen vapautumisen prosessi, jossa julkisen vallan toimesta aikaansaatuja aineistoja annetaan aiempaa helpommin muiden käyttöön. Näitä uudelleen muokkaavat useimmiten yksityiset yritykset, tai julkiset organisaatiot, jotka saavat yleensä tekijänoikeudetkin ja joiden kanssa sitten loppukäyttäjät kuten kuluttajat tekevät käyttöoikeussopimuksensa. Sopimukseen liittyvät kysymykset samoin kuin vapautuvat aineistot nykyisessä tilanteessa ansaitisivat kokonaan oman esityksensä.

Edellä käsitellyn aineiston valossa voidaan todeta, että karttojen teossuoja on hyvin mahdollinen ja käyttökelpoinen. Perinteisen muotoinen kartta on lähempänä tekijänoikeuden ydinaluetta, teosta, kuin esimerkiksi luetteloa. Vaikka pohjakartan perustiedot (paikannimet, koordinaatit, karttam-

³⁹ Toisaalta tähän voidaan aina väittää vastaan sillä argumentilla, että koneenkin aikaansaannoksen takana on ihminen, esimerkiksi tietokoneohjelma ja sen ohjelmoija. Tällöin voidaan puhua ns. tietokoneavusteisesta luomisesta, jonka tekijänoikeusongelmatiikkaa ei tässä käsitellä kuitenkaan pidemmälle muuta kuin toteamalla, että tekijänä voidaan yleisin edellytyksin pitää yleensä ohjelmiston ja koneen käyttäjä.

⁴⁰ Taubøllin mukaan taulukot voivat sisältää kolmenlaisia päätyyppejä: yksittäispisteitä ja viivoja määrittäviä sekä pinta-alakuvioita kuvaavia taulukoita. Nämä kaksidimensionaaliset rakenteet voidaan yhdistää korkeustietojen kanssa. Taubøll em. art. NIR 2006 s. 338–339.

⁴¹ Taubøll, NIR 2006 s. 346.

⁴² Strömbäck, Erland, Om upphovsmanarätt till kartor. NIR 1956, s. 226–239, erit. S. 235.

⁴³ Aro (Haarmann), Pirkko-Liisa, Tekijänoikeudesta karttaan. Juhlajulkaisu Matti Ylöstalo. Vammala 1987. S. 39.

kit) sellaisenaan eivät saakaan suojaa, niin kartan tekijän valinta perustiedoista ja niiden yhdistely sekä graafinen muotoilu värityksineen voivat johtaa sellaiseen konkreettiseen lopputulokseen, jossa teossuojan edellytykset täyttyvät. Perinteisen karttamateriaalin tietokonejohteinen käsittely tuo vain yhden luomisen apuvälineen mukaan karttatuotteen muotoilussa. Oikeastaan tietokone vapauttaa tekijää uusiin suorituksiin. Edellä selostetut tekijänoikeusneuvoston lausuntotapaukset antavat osoittavat, miten neuvosto on asioita tutkinut.

Tuomioistuinratkaisut kartan teossuojasta ovat harvinaisia, eivätkä ne aina ole kovin valaisevia. Mitä käytännön tapausten painoarvoon tulee, niin yleisesti ottaen tuomioistuinkäytännön linjat ovat hyvin punnittuja, koska siinä vasta eri osapuolten näkemykset ovat kulmineoituneet sekä vaatimukset todistusaineistoinen tulleet arvioiduksi ja ratkaistuksi lainvoimaisesti. Lautakunta-aineistoon on suhtauduttava varovaisemmin.

Kokonaisuudessa on muistettava myös muiden suojamuotojen kuin teossuojan soveltumisen testaaminen. Eroavathan suojan kohde ja edellytykset, sisältö samoin kuin ennen kaikkea kesto lähioikeuksien kohdalla paljonkin teossuojasta. Avainsanat jälkimmäisessä edellytetyn omaperäisyyden puolesta ovat klassiset karttaan otettujen yksittäistietojen valinta ja yhdistely. Lopputuloksen muo-

dostama graafinen ja avaruudellinen kokonaisuus on arvioijalle pohjana, onko kyseessä oleva kartta teos vai ei.

Tekijänoikeuden ulkopuolisena normistona on tullut voimaan karttojen pohjana olevien tietojen vapauttamiseen tähtäävä paikkatietolainsäädäntö. Tämän täydennyksen yhteydessä lainsäätäjältä olisi kaivannut yksityiskohtaisempaa synkronointia kuten perusteellisempaa tarkastelua paikkatiedon vapauttamisen ja tekijänoikeuden välisen suhteen osalta lain perusteluissa.⁴⁴ Tämä olisi ollut kohtuullista ottaen huomioon paitsi oikeuskäytännön niukuus ja normiristiriitojen mahdollisuus myös yleinen karttojen tuotannon ja käytön ekspansio taloudellisine seurauksineen. Tarkastelu tässä kertoo osaltaan jälleen siitä, miten juridiikassa katsotaan korostuneesti taaksepäin, kun taas tekninen kehitys suuntautuu enemmän tulevaisuuteen. Lain kirjoittamisessa ja muussa siihen liittyvässä ohjeistuksessa olisi pyrittävä mahdollisimman hyvin ennakkoimaan myös tekninen ja taloudellinen kehitys. Joissakin tärkeissä karttojen tekijänoikeudellista suojaa koskevissa kysymyksissä ollaan helposti lakia löyhempien lähteiden, kuten tapauskäytännön tilannekohtaisten perusteluiden, oikeuskirjallisuuden tai jopa ulkomaisen aineiston, varassa.

Rainer Oesch

⁴⁴ Kts. av. 25 edellä.